

פרשיית מוח'טיר : משל לאנטישמיות בקרב הזרם המרכזי באיסלאם

מנפרד גרשטנפלד

שעיר לעזאזל לחולשה האיסלמית

עידת הפסגה העשירית של הארגונים האיסלמיים, בה השתתפו 57 מנהיגי מדינות, נפתחה ב-16 באוקטובר 2003 בפוטרג'איה שבמלזיה. בנאום הפתיחה תקף ראש הממשלה המלזי, מוחמד מוח'טיר, את היהודים ואת המערב. דבריו התאפיינו בהבעת צער על חולשת האיסלאם ובחיפוש דרך להתגבר על חולשה זו. מוח'טיר זכה לתשואות רמות. דבריו על היהודים היו חוליה ראשונה בשרשרת תגובות שיש בהן כדי לספק ראייה רחבת-טווח באשר לאופי ולדינמיקה של האנטישמיות האיסלמית בקרב הזרם המרכזי באיסלאם.

תשומת-לב רבה ניתנה לנאומו של מוח'טיר; עם זאת, הדברים שאירעו בעקבותיו חשובים אף יותר. השאלות אותן יש לשאול הן: מי הוקיע את דבריו של מוח'טיר וכיצד? מי תמך בו ובאיזה אופן? מי שתק?

מוסלמים ויהודים: עימות כלל-עולמי?

נאומו, הציג מוח'טיר את היחסים בין מוסלמים ליהודים כעימות חזיתי עולמי. למרות שהקדיש רק משפטים ספורים ליהודים, הציג מספר דוגמאות חדשות למה שמכונה בפי חוקרי אנטישמיות כ"תיאורית הקונספירציה היהודית". מוח'טיר אמר:

1.3 מיליארד מוסלמים לא יובסו בידי כמה מיליוני יהודים. חייבת להיות דרך. ואנו נמצא אותה אם רק נחשוב, נעריך את חולשותינו ואת עוצמתנו, נתכנן, נתווה דרך ונצא במתקפת נגד.

אנחנו חזקים. אי אפשר להשמיד 1.3 מיליארד איש. האירופים הרגו 6 מיליון מתוך 12 מיליון יהודים. אך כיום שולטים היהודים בעולם באמצעות שליחיהם.

בוועידת הפסגה של הארגונים האיסלמיים הציג מוחמד מוח'טיר, ראש הממשלה המלזי ומארחו של הוועידה, את היחסים בין מוסלמים ליהודים כעימות כלל-עולמי, והביא דוגמאות ל"קנוניה היהודית". דבריו זכו לתשואות רמות.

היות שבאותה עת התקיימה גם פסגה של האיחוד האירופי, הועלתה הצעה לפיה יגונו דבריו של מוח'טיר בהצהרת הנעילה של הפסגה האירופית. אולם, זיאק שיראק, נשיא צרפת, וקוסטאס סימיטיס, ראש ממשלת יוון, דאגו להכשיל הצעה זו, ובמקומה הובא הגינוי על-ידי נשיא האיחוד, ברלוסקוני.

במאמר מערכת שהתפרסם ב *ניו יורק טיימס* נכתב, שהעובדה כי האיחוד האירופי סרב לגנות את דבריו של מוח'טיר, יש בה כדי להעיד על העובדה המדאיגה לפיה גילויי אנטישמיות מתקבלים באדישות מחפירה. באותו עניין, כתב לה *מונד* הפריסאי ש"התבטאויות שכאלה שכיחות בעולם הערבי-איסלמי, שם הן מתקבלות כאמיתות... אופן ישיר זה של גזענות נהוג ורווח בדין הפוליטי".

חשיבות פרשיית מוח'טיר היא בכך שחשפה, באופן בהיר ומרכזי, את אורח המחשבה האנטישמי החקוק בתודעתם של רבים בזרם המרכזי של האיסלאם, בין האליטות ובין החברה כולה.

פרשיית מוח'טיר חשובה גם בכך שיש בה כדי לשמש מקרה בוחר לניתוח תגובת העולם המערבי לאנטישמיות האיסלמית.

ד"ר **מנפרד גרשטנפלד** הוא יו"ר הוועד המנהל של המרכז הירושלמי לענייני צבור ומדינה, אשר פרסם גרסה אנגלית של מאמר זה. לפני כחודש יצא ספרו האחרון של *Europe's Crumbling Myths: The Post-Holocaust Origins of Today's Anti-Semitism*, JCPA, Yad Vashem, World Jewish Congress.

הם משתמשים באחרים על מנת להילחם ולמות עבורם.

האוסטרלית מקווה שהערות מסוג זה לא יוסיפו ויישמעו.⁶

אנו עומדים מול עם שחושב. הם שרדו פוגרומים במהלך 2000 שנה לא על-ידי כך שהשיבו מלחמה, אלא בכוח המחשבה. הם המציאו וקידמו את הסוציאליזם, את הקומוניזם, את זכויות האדם ואת הדמוקרטיה, על מנת להביא לכך שרדיפתם תיחשב למעשה לא ראוי, וכך זכו בזכויות שוות. בדרך זו זכו בשליטה על הארצות החזקות ביותר, והם, בני הקהילה הזעירה הזאת, היו לכוח עולמי. איננו יכולים להביסם באמצעות כוח הזרוע בלבד. עלינו להפעיל את מוחנו.¹

• שר החוץ של ניו-זילנד, פיל גוף, אמר: "אנו מודאגים משימוש בלשון החוזרת ומזכירה 'מזימות יהודיות מדומות'".⁷

• ראש הממשלה היוצא של קנדה, ז'אן קרטיין, סירב לגנות את מוח'טיר באופן אישי, כשנתבקש לעשות זאת במסיבת עיתונאים שנערכה בכנס בינלאומי בבנגקוק, והפנה את השואלים לדברים שנאמרו על-ידי שר החוץ שלו. העיתון *Toronto Star* כתב: "לז'אן קרטיין קרתה תקלה בלתי-צפויה. הוא איבד את לשונו...קרטיין קבל את מוח'טיר בלחיצת יד חמה, כפי שעשו רבים מן המנהיגים. אך בנושא האנטישמיות לא אמר דבר".⁸

יצירת מיתוסים

תשומת הלב לה זכו דבריו האנטישמיים של מוח'טיר בעולם, האפילה על יתר דבריו, שכללו מספר נקודות אופייניות לשיח הרווח בקרב מנהיגי האיסלאם. מוח'טיר אמר: "אנחנו כולנו מוסלמים. אנחנו כולנו מזדכאים. אנחנו כולנו מושפלים". והוסיף ואמר: "יש לנו כוח של 1.3 מיליארד. בידינו מאגרי הנפט הגדולים ביותר. בידינו הון רב. איננו בורים כפי שהיו הג'אהילייה [הבורים מהתקופה הפרה-איסלמית] שאימצו את האיסלאם. אנחנו בקיאים במתרחש בכלכלה ובענייני כספים. אנחנו שולטים ב-50 מתוך 180 מדינות העולם". הוא סיכם ואמר שמדינות האיסלאם לא מתאחדות לפעול יחדיו נגד העולם, ובכך אין הן משתמשות בעוצמתן באופן יעיל.

• שר החוץ הבריטי, ג'ק סטרו, קרא לנציב המלוי הגבוה בלונדון והתלונן בפניו על דברי מוח'טיר. משרד החוץ יצא בהצהרה: "מה חבל שכמה מסרים רצויים ומבורכים בנאומו של מוח'טיר, כמו דבריו על כך שמשא ומתן יוביל לשלום, עמדו בצל הערותיו הגזעניות".⁹ משרד החוץ הגרמני זימן אף הוא את הדיפלומטים המלזיים והביע בפניהם את מורת רוחו.¹⁰

• איטליה מכהנת כנשיאת האיחוד האירופי. ראש הממשלה ברלוסקוני גינה את מוח'טיר, שר החוץ האיטלקי, פרנקו פרטיני, אמר לכתבים: "ראש הממשלה [המלזי] השתמש בביטויים אנטישמיים חמורים ומעליבים... הנוגדים את עקרונות הסובלנות, הדיאלוג וההבנה בין העולם המערבי לעולם המוסלמי".¹¹

רבות מן ה"עובדות" שהביא מוח'טיר מסולפות. קשה לטעון שכל המוסלמים מושפלים. רבים מתושבי המדינות העשירות בנפט חיים חיי מותרות – הם אלה שמשפילים את אחיהם המוסלמים ולפעמים מתייחסים אליהם כאל עבדים. מוח'טיר נמנע מלהזכיר את העובדה שבמדינות ערב נדירים הם המשטרים הדמוקרטיים, ושעובדה זו, יחד עם השחיתות הפושה בכל עבר, הן הן הסיבות לרוב הבעיות. מוח'טיר החליף עובדות אלו במיתוסים.

מחלוקת באיחוד האירופי

בפסגת האיחוד האירופי שהתקיימה באותה עת, הוצע, כאמור, לכלול גינוי לדברי מוח'טיר בהצהרת הסיכום של הפסגה. על-פי הארץ, הוכנה טיוטה בה נכתב:

הערותיו עומדות כמשול למאמצינו להעמיק את ההרמוניה הבין-גזעית והדתית, אין להן מקום בעולם כיום. הערות אנטישמיות שקריות שכאלה הן בבחינת עלבון למוסלמים, כלשאר העמים.¹²

אולם נשיא צרפת, ז'אק שיראק, התנגד להכללתן של שורות אלה בהצהרת הסיכום של הפסגה, ולפי הארץ, ראש ממשלת יוון, קוסטאס סימיטיס, תמך בעמדתו זו של שיראק. על-פי הודעה שמשרה שגרירות צרפת בישראל, שיראק גינה את התבטאויותיו של מוח'טיר, אך מצא שפסגת האיחוד האירופי אינה הבמה ההולמת לדברים אלה. דובר השגרירות הצרפתית, פייר פילטוף, מסר לסוכנות הידיעות *Agence France-Presse* ש"על-פי חוקי האיחוד האירופי אין מקום להכללתן של הצהרות שכאלה [בגנות האנטישמיות] במסמכים מסוג זה".¹³ נראה שחלק ממנהיגי ארצות האיחוד חשבו אחרת. בסופו של דבר הוחלט, שנשיאות מועצת האיחוד

תגובות בינלאומיות

מתקפתו האנטישמית של מוח'טיר הביאה לגל של תגובות בעולם המערבי:

• בארה"ב אמר דובר מחלקת המדינה: "אנו מתייחסים לדברים בבזו ובלעג להם הם ראויים".² לאחר מספר ימים, בפסגת מדינות אסיה שהתקיימה בבנגקוק, אמר הנשיא בוש למוח'טיר – על-פי דובר הבית הלבן סקוט מקלאן – שדבריו אודות היהודים השולטים בעולם באמצעות שליחיהם הם "טעות פוגעת ומעוררת מחלוקת... העומדת בניגוד לדעות".³ מוח'טיר, מצדו, הכחיש את העובדה שבזו נזף בו.⁴

• ראש הממשלה האוסטרלי, ג'ון הווארד, הגיב על דברי מוח'טיר: "כל הצעה לחלק את העולם לקבוצות – של יהודים ושל לא-יהודים – הנה טעות חמורה, מעשה המעורר את סלידתם של מרבית האוסטרלים".⁵ מאוחר יותר, באותה פסגה, שר החוץ האוסטרלי אלכסנדר דאונר הצהיר: "האנטישמיות פסולה בעינינו, הממשלה

¹ News Desk, "Dr. Mahathir Opens 10th OIC Summit," *The Star*, October 16, 2003. (This article contains the full text of the speech.)

² "What They Say about Mahathir's Remarks on Jews," *Straits Times*, October 19, 2003.

³ Darren Schuettler, "Bush Tells Mahathir His Jew Remarks are 'Wrong,'" *Reuters*, October 20, 2003.

⁴ Nirmal Ghosh, "Mahathir Downplays Bush Criticism," *Straits Times*, October 23, 2003.

⁵ Ibid.

⁶ "Anti-Jewish Remarks May Mar Mahathir's Political Swan Song," *Sydney Morning Herald*, October 20, 2003.

⁷ Ibid.

⁸ Martin Regg Cohn, "Chretien Has No Comment on Mahathir," *Toronto Star*, October 21, 2003.

⁹ John Aglionby, "West Accuses Malaysian PM of Racism," *Guardian*, October 18, 2003.

¹⁰ Ibid.

¹¹ *Straits Times*, October 19, 2003.

¹² Sharon Sadeh, Yoav Stern, and Amiram Barkat, "EU Condemns Malaysian PM's Remarks on Jews, But No Apology is Forthcoming," *Ha'aretz*, October 19, 2003.

¹³ "Chirac Backed EU Condemnation of Malaysian PM: Spokeswoman," *EU Business*, October 19, 2003.

כשראשי מרכז ויזנטל צעדו לעבר פגישתם הבאה, שנערכה בסמוך למעונו של שיראק, חובשי הכיפות שביניהם ספגו קריאות אנטישמיות כדוגמת: "יהודים, הסתלקו מצרפת".

תפקידם של היוונים

בני-בריתם של הצרפתים לפרשיית מוח'טיר – הסוציאליסטים היוונים – היסטוריה ארוכה של גזענות אנטי-יהודית. כבר בשנת 1982, ראש ממשלת יוון הסוציאליסטי דאז, אנדריאס פפנדראו, אביו של שר החוץ הנוכחי, ג'ורג' פפנדראו, השווה את הישראלים לנאצים.¹⁸ מרכז שמעון ויזנטל חשף לאחרונה את האנטישמיות ביוון – הנפוצה בקרב פוליטיקאים, בעיתונות ובחברה בכלל. בפגישה שהתקיימה בוורשה ב-14 באוקטובר 2003, הציג ד"ר שמעון סמואלס דו"ח מפורט שכותרתו, "עשרים חודשי גידופים אנטישמיים ביוון, מארס 2002 – אוקטובר 2003". הוא קרא לממשלת יוון לנקוט בצעדים הנדרשים נגד מתקפת האנטישמיות הפושה במדינתם, שמהווה הפרת הסכמי האיחוד האירופי והאמנות הבינלאומיות.¹⁹

תגובות מן העיתונות

עיתוני המערב דיווחו בהרחבה על פרשיית מוח'טיר.

- הנ"יורק טיימס כתב במאמר מערכת:

אין לבלבל בין הזדהות עם צרותיהם של המוסלמים לבין הסכמה עם גזענות. רוב המוסלמים אכן זכו ליחס בלתי-הוגן – מצד מנהיגיהם, הנפגשים להם בוועידות פסגה מהודרות במקום להציע לעמם את הדבר לו הוא זקוק באמת: זכויות אדם, חינוך ודמוקרטיה. האיחוד האירופי נתבקש לגנות את נאומו של מוח'טיר, אך הוא נמנע מלעשות זאת ובכך רק הדגיש את העובדה שגילויי אנטישמיות מתקבלים בשוויון-נפש בלתי-נסלח.²⁰

- לאחר מספר ימים איזן ה-ני"יורק טיימס דעות אלה באמצעות הטור של פול קרוגמן, שהאשים את ארה"ב באחריות לאנטי-אמריקניזם השורר בעולם המוסלמי. קרוגמן כינה את הערותיו של מוח'טיר "בלתי-נסלחות", אך ניסה להסבירן.²¹ קרוגמן היה חכם ממוח'טיר – בכך שכתב שבוש תומך בשרון ללא סייגים, הביע באורח מובלע ואלגנטי את אותה הטענה על-פיה היהודים מנהלים את העולם באמצעות שליח.

- ריצ'רד כהן, בעל טור מושינגטון פוסט, התייחס לתשואות הרמות להן זכה מוח'טיר בעת שנשא את נאומו: "בין המריעים למוח'טיר היה עבדאללה – נסיך הכתר של ערב-הסעודית, פרבו מושראף – נשיא פקיסטן, האיש שלנו באפגניסטן – חמיד קרזאי, ואפילו ולדימיר פוטין, שייצג את המיעוט המוסלמי בארצו... אך את הכוח המשחית ומחליש את העולם האיסלמי אין לחפש בקרב היהודים בני-יורק או בתל-אביב, אלא דווקא בקרב מנהיגיהם – או במילים אחרות, בקרב אותם אנשים שעמדו שם והריעו למוח'טיר".²²

האירופי תפרסם הצהרה שניתן למצוא באתר האינטרנט שלה בזו הלשון:

האיחוד האירופי מגנה בתוקף את ההערות שנשמעו הבוקר מפי ד"ר מוח'טיר בנאום שנשא בעצרת הפתיחה של פסגת מדינות האיסלאם בפורטוגליה שבמלזיה...דברים מסוג זה מזיקים למאמצי העמקת ההרמוניה בין הגזעים והדתות, ועל כן אין להם מקום בעולם סובלני".¹⁴

נחשף יחסו המעורפל של שיראק כלפי היהודים

ד כה יכול היה שיראק להיות מרוצה: הוא שב והוכיח את אהדתו כלפי העולם המוסלמי; הוא הטיל וטו על גינויו של אחד ממנהיגיו במפגש חשוב של האיחוד האירופי, והמירו בהצהרה איטלקית שהופיעה באתר אינטרנט, ולוותה בהתבטאות מטעם שגרירות צרפת בישראל.

תגובתו של מוח'טיר היא זו שחשפה את שיראק. ראש הממשלה המלזי הודה לשיראק על שחסם את ההצהרה שהיתה אמורה לגנות את נאומו. היומון המלזי *The Star* ציטט את דבריו של מוח'טיר: "אני חושב שהוא מיטיב להבין. כל מי שקורא את הנאום בשלמותו יבין את שאמרת. למעשה, חששתי שהמוסלמים יתנגדו לי, אך היו אלה דווקא האירופים שהתנגדו. אני לא מבין אותם".¹⁵

שיראק נתפס במצב שבו היה עליו למזער את הנוק. אלמלא הגיב, כי אז היה נחשף כמוחל על ביטויים אנטישמיים, והיה מגמד את ערכה של ההצהרה שניתנה על-ידי השגרירות בתל-אביב – היה מראה שזו אינה אלא מחווה חסרת משמעות כלפי היהודים. ב-19 באוקטובר השיב שיראק למוח'טיר בזו הלשון: "הערותיך בדבר תפקידם של היהודים גרמו למורת-רוח בצרפת וברחבי העולם".¹⁶ שיראק הביע את תמיכתו בקריאת מוח'טיר להפסקת פיגועי ההתאבדות נגד ישראלים. אך הודעה רשמית זו מפריס הגיעה באיחור של שלושה ימים, ובכך נחשפה גישתו האמביוולנטית של שיראק כלפי היהודים. שיראק עומד בפני קושי הולך וגובר, שעה שהוא מנסה לתחזק מראית עין של ביקורתיות כלפי ישראל וידידות כלפי היהודים.

בריאיין שהתקיים לא מכבר, ציין ישראל סינגר, יו"ר הקונגרס היהודי העולמי, כי בזמן המשא ומתן בשנות ה-90, בהקשר להחזרת רכוש יהודי שנשדד בשואה, שיראק נהג על-פי הדפוס הקלאסי – הוא היה אנטי-ישראלי, וניסה לפצות על כך ביחס תומך שהפגין כלפי יהודי התפוצות. עם זאת, במועד מאוחר יותר הביע שיראק בפני סינגר את דעתו על כך שהיהודים הם הגורם לאנטישמיות בצרפת ובשאר ארצות העולם.¹⁷

במאי 2003, בפגישה שהתקיימה בפריס עם ראשי מרכז שמעון ויזנטל, הכחיש שיראק את דבר קיומה של אנטישמיות בצרפת. הוא טען שתקיפות יהודים לא היו אלא מעשי בריונות-פרברים. שיראק הזכיר ששנה קודם לכן הזמין סטודנט פלשתיני לסעוד עמו בארמון האליזה, לאחר שהסטודנט אמר לו שהוא רוצה לחזור לפלשתיין ולהרוג יהודים, מפני שהם משפילים את הפלשתינים.

¹⁴ Italian Presidency of the Council of the European Union [website], October 16, 2003.

¹⁵ Devid Rajah and Clarence Chua, "Mahathir Thanks Chirac for Support," *The Star*, October 19, 2003.

¹⁶ "France Condemns Mahathir Speech on Jews," *Reuters*, October 19, 2003.

¹⁷ Manfred Gerstenfeld interview with Israel Singer, "Restitution: The Second Round," *Post-Holocaust and Anti-Semitism*, November 2, 2003.

¹⁸ Daniel Perdurant, "Anti-Semitism in Contemporary Greek Society," *Analysis of Current Trends in Anti-Semitism*, no. 7 (Jerusalem: Hebrew University, 1995), p. 10.

¹⁹ Simon Wiesenthal Center, "Twenty Months of Anti-Semitic Invective in Greece, March 2002-October 2003," October 14, 2003.

²⁰ Editorial, "Islamic Anti-Semitism," *New York Times*, October 18, 2003.

²¹ Paul Krugman, "Listening to Mahathir," *New York Times*, October 21, 2003.

²² Richard Cohen, "Return to Wannsee," *Washington Post*, October 21, 2003.

● עורכו הפוליטי של העיתון *Straits Times* היוצא לאור בסינגפור, כתב על נאומו של מוח'טיר:

ניתן לומר שמוח'טיר ניסה להגיד למוסלמים שעליהם ללמוד מהיהודים בנסותם להשתחרר מן הדיכוי וההשפלות הרודפים אותם במשך דורות. ייתכן שניסה לומר כי ניתן לקחת דוגמה מן היהודים שהשתמשו במוחם, ולא רק בכוח השרירים, על מנת להתמודד עם הרדיפות שפקדו אותם. אך ראייה שכזאת יש בה כדי להסוות את התמונה המסוכנת והבלתי-אחראית שהציג מוח'טיר, על-פיה המוסלמים מנהלים מלחמת גבורה נגד היהודים. האמת המצערת היא שדיבורים מעין אלה נשמעו לא פעם בקרב מוסלמים. האם זה חייב להיות כך? האם חייבים המוסלמים לתפוש את העולם במונחים של "אנחנו" ו"הם"? קל לצמצם ולרדד את כל בעיות העולם ולראות אותן כטרור איסלמי מחד או קונויות של יהודים מנגד. אך זה איננו נכון.²³

● לה מונד הצרפתי, ציין במאמר מערכת, שאיש לא עזב את האולם בשעה שמוח'טיר נשא את נאומו האנטישמי. הכותב המשתומם הציע:

לא היה זה מתוך נימוס כלפי המארח של אותה פסגה, ואף לא מתוך אדישות. הסיבה היתה חמורה הרבה יותר – המאזינים הסכימו לדברים שנאמרו. ביטויים כאלה נשמעים חדשות לבקרים בעולם הערבי-מוסלמי, שם הם נתפשים כעובדות, כאמיתות. אנחנו שומעים זאת מפי חברי ממשלות, אנחנו קוראים זאת בעיתונים המשמשים בדרך כלל כשופר השלטון, הדברים נלמדים בבתי-הספר. גזענות מובהקת, ברורה וישירה שכזאת היא חלק מהדיון הפוליטי הלגיטימי שחדר גם לרבים מן הפרברים שלנו.

הכתב סיכם ואמר שמוח'טיר הרשה לעצמו להכריז על אמצעים של שלום בהם יש להילחם נגד "היהודים", וכי היה עליו לדעת שנאומו מזין את הטרור.²⁴

תגובות היהודים

● משרד החוץ הישראלי גינה את נאומו של מוח'טיר. כך נהג גם השר נתן שרנסקי שאמר:

בפעם הראשונה מאז מלחמת העולם השנייה האנטישמיות בצורתה הפרימיטיבית והוולגרית ביותר, עומדת ביסודו של סדר-היום של פורום פוליטי בינלאומי מכובד, אשר בהרכבו זה כולל את נציגיו של כשליש מן העולם. התרחשות זו אפשרית רק בשל האדישות וחוסר האיכפתיות שהפגין העולם המערבי שעה שהתעמת עם אנטישמיות בוטה. כולנו יודעים כיצד מתחילות תופעות שכאלה – תמיד עם יהודים – אך ההיסטוריה לימדה אותנו שוב ושוב שעניינים שכאלה לא מסתיימים עם יהודים.²⁵

● דיוויד האריס, מנכ"ל הוועד היהודי האמריקני, אמר: התבטאויות מסוג זה, המייחסות ליהודים כוחות שטניים, הן תזכורת לאנטישמיות הגסה והנתעבת

ביותר שידעה ההיסטוריה.²⁶ זוהי שעת מבחן לתגובות הבינלאומיות. האם יהיה זה גינוי סתמי, או שמא הוקעה אמיתית?²⁷

● מרכז שמעון ויזנטל גינה את נאומו של מוח'טיר ואמר שהתקפה שכזו לא היתה מביישת את היטלר או את גבלס. הרב אברהם קופר, הנמנה על העומדים בראש המרכז, כינה את מוח'טיר בתואר "גזען מסוכן" ואמר ש"רטוריקה מתועבת שכזו הנה בבחינת הזמנה למתקפות אנטישמיות נוספות".²⁸

● הליגה למניעת השמצה, בהודעה לעיתונות, "מביעה את הערכה לאותן מדינות ומנהיגים שגינו בתוקף את הנאום האנטישמי שנשא ראש ממשלת מלזיה, מוח'טיר מוחמד, בוועידת הפסגה של איגוד המדינות האיסלמיות". שתיקה וחוסר תגובה לנאום זה, הן לדעת דוברי הליגה, כהסכמה שבשתיקה לשנאה שמפיץ מוח'טיר.²⁹

● אברהם פוקסמן, מנכ"ל הליגה למניעת השמצה, הביע את הערכתו לאיחוד האירופי, לאיטליה, לספרד ולגרמניה. הוא הביע את מורת-רוחו ממעשיהם של ז'אק שיראק, נשיא צרפת, וקוסטאס סימיטיס, ראש ממשלת יוון, שחשמו ומנעו הודעת גינוי לנאומו האנטישמי של מוח'טיר בנאום הנעילה של פסגת האיחוד האירופי. "בהתנהגותן המחפירה, משתפות מדינות אלה פעולה עם הפצתם של דברי שטנה שכאלה".³⁰

● קולין רובינשטיין, העומד בראש המועצה ליחסי אוסטרליה-ישראל וענייני יהודים (AIJAC), אמר ש"טענותיו הנתעבות של מוח'טיר הן ההערות האנטישמיות הבוטות והאכזריות ביותר שנישאו בפומבי על-ידי מנהיג כלשהו זה עשרות שנים".³¹

● אמנון דנקנר, עורך מעריב, ביקר נחרצות את התנהגותו של שיראק.

● ארגון העל הצרפתי-יהודי CRIF, יצא נגד האיחוד האירופי באורח מתון יותר, אך בביקורתיות, ואמר:

נראה לנו שמחאת האיחוד האירופי היא פורמלית בלבד, ואי לכך אינה מספקת. מעבר למכתב רשמי לראש ממשלת מלזיה, אנו מצפים מצרפת להצהרה רצינית בגנות ביטויים ברבריים שכאלה, הצהרה בעלת השפעה כלל-עולמית.³²

מתח בין ישראל לצרפת היה לאחת התוצאות הנלוות של פרשיית מוח'טיר.

עברו האנטישמי של מוח'טיר

● מוח'טיר היסטוריה ארוכה של התבטאויות אנטישמיות. על-פי אתר האינטרנט של ה-BBC, כבר בשנת 1970, הרבה לפני שהיה לראש ממשלה, אמר: "היהודים, לדוגמה, לא זו בלבד שאפס עקום, אלא שיש להם חוש טבעי לענייני כספים".³³

בדצמבר 1997, הקונגרס היהודי העולמי הוציא לאור נייר עמדה שעניינו האנטישמיות המלווה בראשותו של מוח'טיר. במסמך נאמר בין היתר:

²³ Zuraidah Ibrahim, "Insight: Drop that Jews vs Muslims Worldview," *Sunday Times*, October 18, 2003.

²⁴ "L'Editorial du Monde, Antisemitisme," *Le Monde*, October 19, 2003 [French].

²⁵ As communicated by Minister Sharansky's office.

²⁶ American Jewish Committee Press Release, "AJC Condemns Anti-Semitic Remarks by Malaysian Prime Minister," October 16, 2003.

²⁷ Ron Kampeas, "After Mahathir's Anti-Semitic Remarks, Jews Wonder If Outrage Will Yield Change," *JTA*, October 21, 2003.

²⁸ Simon Wiesenthal Center Press Information, "Mahathir's OIC Diatribe Would Make Hitler and Goebbels Proud and is a Warrant for Anti-Semitic Terrorism," October 16, 2003.

²⁹ "ADL Statement on World Reaction to Mahathir's Speech," Press Release, October 17, 2003.

³⁰ Ibid.

³¹ News.com.au, "Jews Condemn Mahathir," October 17, 2003.

³² CRIF, "Chirac Explains He Condemned Malaysia's PM, Denies He Blocked EU Move. Jewish Leaders Not Convinced," October 22, 2003.

³³ *BBC News*, August 10, 2003.

³⁴ "The Protocols' Malaysian Style: The Case of Prime Minister Mahathir Mohamad," *World Jewish Congress Policy Dispatch*, no. 24, December 1987.

³⁵ Abraham Foxman, "Mahathir's Anti-Semitism is an Old Story," *Business Week*, May 14, 2003.

³⁶ Israel Ministry of Foreign Affairs, "The Anti-Semitism Monitoring Forum, Government Secretariat: Report of Anti-Semitic Incidents - February 1999."

³⁷ Moshe Yegar, "Malaysia - Anti-Semitic Policy Without Jews," *Gesher*, Summer 2003, p. 81 [Hebrew].

³⁸ *Ibid.*, p. 87.

³⁹ "Malaysian Defends PM's Statement on Jews," *AP/ New York Times*, October 19, 2003.

⁴⁰ "Dr. M Hits Out at the West for Distorting His Speech," *The Star*, October 18, 2003.

⁴¹ "Leaders Rally to Defend Dr. Mahathir," *New Straits Times*, October 17, 2003.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ "To the Defense of Dr. Mahathir," *The Star*, October 18, 2003.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Ashraf Abdullah, "International Media Twisting Dr. M's Words," *New Straits Times*, October 18, 2003.

⁴⁹ Ahmad A. Talib, "Outcry Over Dr. Mahathir's Remarks Makes No Sense," *New Straits Times*, October 19, 2003.

⁵⁰ Shamsul Akmar, "The Question Still Is: Do Jews Control the World?" *New Straits Times*, October 18, 2003.

ב-1983 הודפסו במלזיה "הפרוטוקולים של זקני ציון"... ב-1986 אמר מוח'טיר, בנאום שנשא במפגש של תנועת המדינות הבלתי מזדהות: "גירושם של היהודים מארץ הקודש לפני 2,000 שנה ומעשיהם של הנאצים לא לימדו אותם כלום. לכל היותר הביאו אירועים אלה לכך שהיהודים היו לאותן מפלצות אשר הם מגנים בדברי התעמולה שלהם. הם היו לתלמידיו של הד"ר גבלס".³⁴

במאי 1988, פרסם כתב-העת *Business Week* מכתב של אברהם פוקסמן מהליגה נגד השמצה, בו כתב:

למרות שראש הממשלה המלזי, מוח'טיר מוחמד, מנסה להצדיק את התבטאויותיו האנטישמיות, יש לזכור שהערות סרות-טעם אלה הן נדבך נוסף ברצף דברים אנטישמיים של אדם המדבר על קנוניה יהודית ששמה לה למטרה להביא לחורבנה של מלזיה. כך שהערותיו מן העת האחרונה, בהן הוא מתאר קנוניה יהודית שהביאה לקריסתה הכלכלית של מלזיה, אינן מפתיעות.³⁵

בפסגת דבוס שבשוויצריה, בשנת 1999 ביקר מוח'טיר את היהודים והשתמש בטיעונים שהזכירו את "הפרוטוקולים של זקני ציון". הוא טען לקשר יהודי שהביא לבעייתיות הכלכלית של אסיה.³⁶ משה יגר, שגריר ישראלי לשעבר, התגורר במלזיה בשנות ה-60. ב-2003 פרסם יגר מאמר תחת הכותרת "מלזיה – מדיניות אנטישמית ללא יהודים". יגר מתאר כיצד ביוני 1983 גינה ראש ממשלת מלזיה את ישראל על המערכה שניהלה בלבנון, וכינה את ממשלתה בתואר "הממשלה המושחתת ביותר בעולם".³⁷ ב-1997 טען מוח'טיר שממשלתו פוחדת מכך שהיהודים מתכננים להרוס את כלכלתה של מלזיה ושל מדינות מוסלמיות נוספות.³⁸

אסטרטגיית התגובה המלזית

ל אור הביקורת הבלתי-צפויה לה זכתה מלזיה, היא פיתחה אסטרטגיית תגובה תלת-ממדית. המימד הראשון: יצירת מסך עשן באמצעות הצהרות סותרות מפיחהם של פוליטיקאים בכירים. בריאיון ברשת הטלוויזיה האוסטרלית (רשת תשע) אמר שר החוץ המלזי, סייאד חמיד אלבר, שמוח'טיר לא הובן כהלכה. הוא הוסיף ואמר "אני בטוח שהוא אינו שונא יהודים".³⁹ למחרת, אמר מוח'טיר: "הואשמתני באנטישמיות, בעוד כל דברי היו מבוססים על עובדות. זוהי תפישתי". עוד אמר כי "אלה הן עובדות היסטוריות. לבוא ולומר לי שאיני יכול לדבר על עובדות היסטוריות זה בבחינת שלילת חופש הדיבור".⁴⁰ בימים הבאים המשיך מוח'טיר להפטיר אמירות אנטישמיות.

מימד שני באסטרטגיית התגובה המלזית: גיוס מנהיגים איסלמיים נוספים, על מנת שיתמכו במוח'טיר, או, לחלופין, יסבירו שהוא לא הובן כהלכה – מוחמד חתמי, נשיא איראן, טען שהאשמתו של מוח'טיר לא היתה אלא "תעמולה מערבית... מוסלמי אינו אנטישמי";⁴¹ נשיא פקיסטן, הגנרל פרז מושארף, אמר במסיבת עיתונאים, "אני לא חושב שהוא קרא למלחמה ביהודים, הוא פשוט

הביע את מחשבותיו... אני בטוח שהוא לא אמר למוסלמים לצאת למלחמה";⁴² נשיא אפגניסטן, חמיד קרזאי, אמר: "ד"ר מוח'טיר פשוט דיבר על עניינים עמם מתמודד העולם המוסלמי ועל אופן תגובת המוסלמים";⁴³ שר החוץ המצרי, אחמד מאהר, טען שדבריו של מוח'טיר הוצאו מהקשרם. מי שקורא את הנאום בשלמותו יבין, לדבריו, "שהיתה זו הערכה שנונה וחריפה של הבעיות עמן מתמודדים המוסלמים";⁴⁴ פרוק קדומי מאש"פ, העיר שדבריו של מוח'טיר הם דברי אמת, "אך ישראל וידידה נוטים להתייחס לכל הערה המושמעת כלפיהם כאל אנטישמיות – הם מאשימים אותנו בעוד הם יושבים בארצנו, הורגים את אנשינו, וטוענים שאנחנו טרוריסטים";⁴⁵ אבדיקסיס סלאד חסאן, נשיא סומליה, קבע: "פמלייתי ואני, מצאנו שנאומו של מוח'טיר היה מאוד עמוק וגלוי. הוא לא ניסה להסית לשנאה, הוא אף לא הסית מוסלמים לצאת ולהילחם ביהודים. הוא דיבר על האחדות הדרושה על מנת להתמודד עם האיום היהודי";⁴⁶ מגוואטי סוקרנופוטרי, נשיאת אינדונזיה, נקטה בקו דומה – לטענתה, אמצעי התקשורת הזרים פירשו שלא כהלכה את דבריו של מוח'טיר, עובדה המצביעה על פער המידע השורר בין מדינות מוסלמיות לבין מדינות שאינן מוסלמיות, "אי לכך יש צורך ביותר תקשורת בין שני הצדדים, על מנת להעביר את המסר האמיתי של האיסלאם, זה של סובלנות ומתינות – אנו חייבים להעביר לצד השני את המסר שלנו ואת ערכיו".⁴⁷

המימד השלישי באסטרטגיית התגובה של הממשלה המלזית: להציג באמצעות כלי התקשורת המלזיים, כיצד דבריו של מוח'טיר פורשו שלא כהלכה,⁴⁸ ובאותה עת לבקר את תגובותיהם של מנהיגי העולם. אחמד א. טאליב, כתב ב-*New Straits Times*:

תארו לעצמכם. אלה הן התגובות של מנהיגי העולם לכאורה, המרבים להצהיר ולטעון שהם מקדמי חופש הדיבור ואורח החיים הדמוקרטי... השתגענו כשקראנו את הידיעה הבאה שפורסמה בלונדון: "בריטניה מזמנת דיפלומט מלזי בשל הערות על יהודים". מישוהו בקואלה לומפור מעיר הערה הנוגעת ליהודים, וממשלות זרות ממחרות להזעיק את נציג הממשלה.⁴⁹

עיתונאי נוסף מאותו עיתון, שמסול אכמר, כתב שהשאלה הנוגעת לשליטתם של היהודים בעולם נשארה בעינה. הוא הוסיף: "האם גם שאר העולם צריך להתעלם מרצח-העם המתנהל על-ידי הישראלים נגד הפלשתינים, רק משום שושינגטון שותקת?"⁵⁰

מעטים היו הקולות בתקשורת האיסלמית שגינו את הצהרותיו של מוח'טיר, ובכך הודגש ביתר שאת עומק האנטישמיות השורר במה שמכונה העולם האיסלמי "המתון".

מסקנה

מ סך העשן בעזרתו ניסו המלזים להאפיל על דבריו של ראש ממשלתם לא החזיק מעמד. ב-21 באוקטובר, מוח'טיר אמר ל-*Bangkok Post*:

לאחרונה ניסו עיתוני יפן לומר שדברי אנטישמיים... הם נטפלו למשפט אחד בו אמרתי שהיהודים שולטים בעולם. תגובת העולם מוכיחה שצדקתי. הם אכן שולטים בעולם. האירופים, האמריקנים ועוד אחרים רצו לגנות אותי. אדם אחד אף אמר שכל המוסלמים טרוריסטים; האם אז הצהיר האיחוד האירופי שאמירה שכזו מכוונת כלפי המוסלמים כולם?⁵¹

מוח'טיר גם השתמש במשפט הקלאסי השגור בפי אלה המנסים להסביר את יחסם האנטישמי, ואמר שכמה מחבריו הטובים הם יהודים. בעבר כבר הרבה לתקוף את ארה"ב, אוסטרליה, האירופים, ההומוסקסואלים ורבים אחרים.⁵²

חשיבותה של פרשיית מוח'טיר בכך שחשפה והדגישה את אורח המחשבה האנטישמי הפושה בקרב האליטות והחברה המוסלמית בכלל. הם לא רואים להם לבושה להשתמש, בפומבי, בביטויים אנטישמיים שאין שפלים

מהם, לרבות דברים המובאים מ"הפרוטוקולים של זקני ציון", אותו מסמך מזויף השב ויוצא לאור ברחבי העולם המוסלמי. דבריו של מוח'טיר היו בבחינת הפגנה רבתי של אנטישמיות בזרם הראשי באיסלאם. פרשיית מוח'טיר משמשת הוכחה ניצחת לעוצמתה של אנטישמיות זו, וחומרים אנטי-יהודיים נוספים מהעולם המוסלמי רק מעידים ותומכים בגזענות זו של הרוב השולט.

דבריו של מוח'טיר בפסגה האיסלמית זכו לתשואות בעת האירוע ולביטויי אהדה לאחריו. התגובות הללו מעידות על כך שהעולם האיסלמי – בו מתי מעט הם הנבחרים בבחירות דמוקרטיות – מסוכן, לא רק ליהודים אלא לאנושות כולה. מעבר לאותם מוסלמים קיצוניים המטיפים לרצח-עם שהם מכנים ג'יהאד, פרשיית מוח'טיר הוכיחה כמה בעייתי ומסוכן עבור המערב הוא עולם הרעיונות הרווח בקרב החברה האיסלמית. חשיבותו של מקרה זה גם בכך שהוא משמש כמקרה בוחן לניתוח תגובות המערב לאנטישמיות האיסלמית. ■

Pichai Chuensuksa-wadi,⁵¹
"Exclusive Interview/
Mahathir Mohamad,"
Bangkok Post, October
21, 2003.

BBC News, August 10,⁵²
2003.

מיד עם כינונה של מדינת היהודים תחדל האנטישמיות בכל אתר ואתר.

בנימין זאב הרצל